
IHMISÄÄNI

Raportti monologioopperan synnystä

Päivi Niskanen

Opinnäytetyö

Ammattikorkeakoulututkinto

Koulutusala Kulttuuriala			
Koulutusohjelma Musiikin koulutusohjelma			
Työn tekijä(t) Päivi Niskanen			
Työn nimi Ihmisiäni. Raportti monologioopperan synnystä			
Työn muoto Opinnäytetyöproduktio			
Päiväys	2.3.2011	Sivumäärä/Liitteet	22/3 (sis. DVD-levyn)
Ohjaaja(t) Irina Zahharenkova, Anna-Maria Pekkinen			
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t)			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tekijän tavoitteena oli toteuttaa Jean Cocteaun ja Francis Poulencin monologiooppera La voix humaine - Ihmisääni. Tarkoituksena oli tuottaa korkeatasoinen ooppera ajankohtaisesta ja merkittävästä aiheesta. Teoksessa käytettiin Liisu Mikkosen tekemää uutta suomennosta. Oopperasta esitettiin lyhennetty versio 21.5.2010 Kuopion Musiikkikeskuksen Kamarimusiikkisalissa. Teoksen ohjasi näyttelijä-ohjaaja Liisu Mikkonen, ja pianistina toimi Irina Zahharenkova. Opinnäytteen tekijä esiintyi teoksessa laulajana ja näyttelijänä.</p> <p>Opinnäytetyön kirjallisessa osuudessa kerrotaan lyhyesti säveltäjän elämästä, oopperatuotannosta ja erityisesti Ihmisäänestä. Muita tarkastelukohteita ovat harjoitusprosessi, oopperan esitys ja siitä saatu palaute. Lähdeaineistona on käytetty musiikkitietosanakirjoja.</p> <p>Ihmisiäni kertoo masentuneesta nuoresta naisesta, joka on lääkeriippuvainen. Oopperan aikana nainen puhuu puhelimesta entisen rakastettunsa kanssa, jolle hän on raskaana. Teos on traaginen komedia, jossa on uusi loppuratkaisu.</p> <p>Ihmisiäni oopperan esitys sai lämpimän vastaanoton. Tekijä kokee, että teos kehitti hänen näyttelijäntäytöllisiä ja musiikillisia taitojaan. Hän uskoo, että tästä kokemuksesta on hyötyä hänelle tulevaisuudessa niin laulajana kuin laulunopettajanakin.</p>			
Avainsanat monologiooppera, Poulenc, Ihmisääni-La voix humaine			

Field of Study Culture			
Degree Programme Degree Programme in Music			
Author(s) Päivi Niskanen			
Title of Thesis Human voice- Report about birth of the monologue opera			
Form of Thesis Production and report			
Date	2.3.2011	Pages/Appendices	22/3 (incl. a DVD)
Supervisor(s) Irina Zahharenkova, Anna-Maria Pekkinen			
Project/Partners			
<p>Abstract</p> <p>The writer's aim in this thesis was to achieve Jean Cocteau and Francis Poulenc monologue opera La voix humaine-Human voice. This bachelor's thesis meaning was to produce a high-quality opera with a meaningful and present day theme. A new Finnish translation by Liisu Mikkonen was used for this thesis. This shortened version of the opera was held on May 21, 2010 at the Kuopio Music Academy Chamber Music Hall. This production was directed by actress-director Liisu Mikkonen and the pianist in the opera was Irina Zahharenkova. The writer of this bachelor's thesis performed in this work as a singer and actress.</p> <p>The written report shortly tells about the composer's life, opera production and especially Human voice. Other topics are rehearsing process, the opera performance itself as well as the feedback which we got from the show. The bibliography used was music encyclopedia.</p> <p>This Human voice tells about a young woman who is a depressed drug addict. During the opera the woman speaks on the phone with her ex lover, from whom she got pregnant.</p> <p>The Opera Human voice got a warm reception. The writer of this thesis feels that this opera developed her acting and musical skills. She also believes that she will benefit from this experience in the future as a singer and also as a singing teacher.</p>			
<p>Keywords</p> <p>monologue opera, Poulenc, Human voice-La voix humaine</p>			

Sisällys

1	JOHDANTO	5
2	FRANCIS POULENC SÄVELTÄJÄNÄ	7
	2.1. Francis Poulenc	7
	2.2 Poulencin oopperat	7
	2.3 La voix humaine-Ihmisiäni	8
3	PRODUKTION SUUNNITTELU JA TOTEUTUS	10
	3.1 Harjoitusprosessi	10
	3.2 Jotain teoksestamme	11
	3.3 Roolin rakentaminen	11
	3.4 Harjoitusaikataulu	12
	3.5 Uusi suomennos	13
	3.6 Haasteet työn edetessä	14
	3.7 Julisteet ja käsiohjelma	15
4	KONSERTTIPÄIVÄ	16
	4.1 Kenraaliharjoitus	16
	4.2 Ihmisääni-oopperan esitys	16
	4.3 Valot, lavastus, tarpeisto ja puvustus	17
	4.4 Arviointi ja palaute	18
5	LOPUKSI	19
	LÄHTEET	21
	LIITTEET	22

1 JOHDANTO

Toteutin opinnäytetyöproduktionani Jean Cocteaun ja Francis Poulencin monologioopperasta *La Voix humaine – Ihmisääni* lyhennetyn pianoversion. Teoksen ohjasi näyttelijä-ohjaaja Liisu Mikkonen, ja pianistina toimi Irina Zahharenkova. Esityksessä käytettiin Mikkosen uutta suomennosta, joka oli tehty tälle työryhmälle. Ooppera esitettiin 21.5.2010 klo 12 Kuopion Musiikkikeskuksen Kamarimusiikkisalissa.

Idea toteuttaa tämä yksinäytöksinen sopraanolle ja orkesterille sävelletty teos opinnäytetyönäni on lähtöisin keväältä 2008, jolloin opiskelin Wienissä Erasmus vaihtoopiskelijana. Kuulin oopperasta musiikkikorkeakoulun opiskelijatyönä toteutetun esityksen, jossa oli pianosäestys. Hurmaannuin oopperasta täysin. Silloin tiesin, että tulen itsekin vielä laulamaan kyseisen monologioopperan. Teoksen valmistaminen pääsi toden teolla käyntiin keväällä 2010, kun työryhmämme sai Alfred Kordelinin Savonlinnan säätiön apurahan oopperan toteuttamista varten.

Opinnäytetyöni keskeisimpänä tavoitteena oli tehdä ooppera, joka sopisi teatterin lavalle niin, että näyttelijäntyö on yhtä tärkeässä asemassa kuin musiikki. Halusin ja halusimme tarjota ihmisille uutta, innovatiivista, rajoja rikkovaa ja musiikillisesti korkeatasoista oopperaa. Lisäksi tavoitteenani oli *Ihmisiä* kautta haastaa itseni Poulencin monipuolisen ja vaativan musiikin sekä uuden suomennoksen kanssa. Niin näyttelijäntyölliset kuin laulamisen tekniset valmiuteni olivat mielestäni nyt sillä tasolla, että uskaltauduin valitsemaan opinnäytetyökseni tämän haastavan *Ihmisiä*-oopperan.

Kirjailija Jean Cocteaun monologi *Ihmisiä* on perinteisesti tulkittu hylätyn naisen tragediaksi. Meidän tulkinnastamme tuli traaginen komedia, jossa on uudenlainen loppuratkaisu. Teoksessa käsitellään nuoren naisen vieraantuneisuuden eri puolia, pelkoja, suhteesta kiinnipitämistä ja siinä roikkumista. Teosta voidaan pitää myös eräänlaisena tutkielmana naisen tekemistä valinnoista elämässään. Tämän lyhennetyn säveldraaman tavoitteena oli myös herättää kysymyksiä niin nuorison kuin aikuistenkin pahoinvoinnista ja pohtia syitä siihen. Se, miksi päädyimme lyhennelmään, johtui aikataulun muuttumisesta tulevan äitiyslomani takia. Ohjaaja-suomentaja otti kuitenkin älykkäästi raskausaikani mukaan sekä uuteen suomennokseen että ohjaukseen.

Pidin itselleni tärkeänä päästä tekemään töitä taitavien ammattilaisten kanssa, jotta voisin kehittyä mahdollisimman paljon muusikkona ja pedagogina. Sen vuoksi halusin teokselle ulkopuolisen ohjaajan ja parhaan mahdollisen pianistin. Teoksen ohjaaja Liisu Mikkonen (FIA) omaa pitkän kokemuksen niin puhe- kuin musiikkiteatteristakin. Hän on toiminut näyttelijänä mm. Turussa, Seinäjoen kaupunginteatterissa ja Savonlinnan Teatterissa. Lisäksi hän on ohjannut ja käsikirjoittanut musiikkiteatteriesityksiä. Mikkonen kuuluu turkulaiseen teatteriryhmään Kolmas Tila, jonka pääohjaajana toimii Juha Malmivaara. Pianisti Irina Zahharenkova on valmistunut musiikin maisteriksi Viron musiikkiakatemiasta ja hän on jatkanut opintojaan Sibelius-Akatemiassa. Zahharenkova on kansainvälisissä pianokilpailuissa menestynyt pianisti. Hän on voittanut mm. J.S. Bachin pianokilpailun Saksassa 2006, George Enesco -pianokilpailun Romaniassa 2005 ja Premio Jean -pianokilpailun Espanjassa 2004. Tällä hetkellä Zahharenkova toimii pianistina Kuopiossa.

Uskon, että tämän taiteellisen lopputyön avulla saan valmiuksia toimia laulajan työssä ja pystyn jatkossa ohjaamaan tulevia oppilaitani näyttämötyöskentelyyn.

Opinnäytetyön kirjallisessa osuudessa esittelen oopperan säveltäjän Francis Poulencin oopperatuotantoa, produktion vaiheita ja oopperaesitykseen vaikuttaneita tekijöitä.

2 FRANCIS POULENC SÄVELTÄJÄNÄ

2.1 Francis Poulenc

Francis Poulenc syntyi 7.1.1899 Pariisissa ja kuoli 30.1.1963 Pariisissa. Poulenc opiskeli sävellystyötä Charles Koechlinin johdolla. Häntä pidettiin myös erinomaisena pianistina. Poulenc ei opiskellut koskaan missään musiikkioppilaitoksessa.¹

Francis Poulencia pidetään Ranskan 1900-luvun yhtenä omaleimaisimmista säveltäjistä.² Hän sävelsi kolmen oopperansa lisäksi viisi balettia, näytelmä- ja elokuvamusiikkia, vokaaliteoksia ja yli 100 laulua, lukuisia laulusarjoja, orkesterilaulusarjoja, konserttoja sekä kamari- ja pianomusiikkia.³

Poulenc kuului Les Six -ryhmään, joka muodostui ensimmäisen maailmansodan jälkeen kuudesta ranskalaisesta säveltäjästä. Ryhmä ei seurannut muoti-ilmiöitä vaan sävelsi uutta ranskalaista musiikkia omin keinoin. Kuitenkin Poulenc myöhemmässä vaiheissaan läheni uusklassismia. On sanottu, että Poulenc hyödynsi häikäilemättömästi – mutta erittäin älykkäästi –, renessanssin ja barokin mestareiden ideoita sekä kopioi ranskalaista romantiikkaa. Poulenc vaistosi erinomaisesti aikansa hengen ja osasi plagioida eri tyylejä taitavasti ja vitsikkäästi.⁴

2.2 Poulencin oopperat

Poulencin laulujen ja oopperoiden ihmiskuvaukselle on luonteenomaista pidättyvyys, joka parhaimmillaan paljastaa todellisia sielun syvyyksiä.⁵ Hän sävelsi elämänsä aikana kolme oopperaa. *Les Mamelles de Tirésias* (Teiresiaan rinnat) vuonna 1947, *Dialogues des Carmélites* 1957 ja *La Voix humaine* 1959. Kuitenkin jo ennen ensimmäistä virallista oopperaansa Poulenc kirjoitti musiikkia Jean Cocteaun ja Raymond Radiguen absurdiin näytelmään *Le Gendarme incompris* (Väärinymmärretty santarmi) 1921.

¹ Galéa & Åstrand 1978, 627.

² Galéa & Åstrand 1978, 628.

³ Virtamo 1997, 327.

⁴ Batta 2001, 446.

⁵ Galéa & Åstrand 1978, 628.

Syystä tai toisesta tämä yhteistyö ei johtanut oopperan valmistumiseen, koska Poulenc veti partituurinsa takaisin.⁶

Vuonna 1944 Poulenc palasi oopperan pariin Apollinainen näytelmällä *Les Mamelles de Tirésias*. Tämä koominen ooppera saavutti lyyrisen kauniine hetkineen laajaa suosiota kantaesityksessään Pariisissa 1947.⁷

Dialogues des Carmélites (Karmeliittanunniin keskusteluja), on puolestaan vakava ja liikuttava luonne- ja tunnetutkielma joukosta karmeliittanunniin, jotka on tuomittu giljotiiniin Ranskan vallankumouksen aikana. Teoksen ensimmäiset esitykset olivat Milanossa ja Pariisissa 1957, minkä jälkeen sitä on esitetty usein sekä Ranskassa että ulkomailla.⁸

Poulencin kolmas ja viimeinen näyttämöteos on *La voix humaine* (Ihmisiäni). Sen kantaesitys oli Pariisissa 1959, ja oopperan ohjasi ja lavasti teoksen käsikirjoittaja Jean Cocteau.⁹ Tätä monodraamaa on esitetty useita kertoja myös Suomessa.

2.3 La voix humaine - Ihmisääni

Poulencin viimeinen näyttämöteos, *La voix humaine* (Ihmisiäni, 1959) on yksinäytöksinen soolo sopraanolle ja orkesterille. Siinä itsemurhaa yrittänyt nuori kaunis nainen puhuu 40 minuuttia puhelimesta hänet hyljänneen rakastajansa kanssa. Teos on terävän psykologinen ja myös viehkeän runollinen tutkielma hysteriasta ja itsepetoksesta.¹⁰ Henry Baconin mukaan Poulenc oli *Ihmisiäntä* säveltäessään vielä aikaisempaa tarkempi puheen luonnollisten intonaatioiden säilyttämisestä. Teoksen tonaalisuus ei ole erityisen vakaa kuin hetkittäin, vaan yleensä tonaliteetti on yhtä epämääräisellä pohjalla kuin naisen mielentilakin.¹¹

John Lazarus kirjoittaa tästä monodraamasta, että on merkittävää, että se on sekä luonnollinen että vakuuttava. Puhelinviestin teho perustuu puhuttuun säestyksettömään ääneen. Asettamalla joka tavulle tarkan sävelkorkeuden, säveltämällä joka lauseen,

⁶ Osborne 1984, 357.

⁷ Osborne 1984, 357.

⁸ Osborne 1984, 357.

⁹ Batta 2001, 447.

¹⁰ Osborne 1984, 357.

¹¹ Bacon 1995, 488.

puheen jokaisen melodisen taivutuksen ja rytmisen painotuksen säveltäjä on tehnyt tutusta tilanteesta hyvin elävän. Teos liikkuu eteenpäin pienin yksiköin, joissa jotkut ovat tahdin tai parin mittaisia. Naisen vaihtuvat mielialat antavat Poulencille monta tilaisuutta heittäytyä sentimentaaliseksi. Tunteilun melodiikka on hänelle hyvin luonteenomaista. Se kontrastoituu jännityksentäytteisiin harmonioihin ja seitinkudoksiin, jotka paljastavat terävästi naisen todellisen tilan.¹²

Oopperan libreton kirjoittaja Jean Cocteau oli kiinnostunut ilmiöistä, joissa yritettiin välttää kommunikaatiota kasvojen kautta. Puhelin mahdollisti hylkäämisen ilman henkilökohtaista kontaktia; se tekee eron helpoksi uskottomalle rakastajalle, mutta sitä vastoin hyvin vaikeaksi jätetylle naiselle.¹³

¹² Lazarus 2002, 160.

¹³ Batta 2001, 447.

3 PRODUKTION SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

3.1 Harjoitusprosessi

Tilasin *Ihmisiä*en partituurin syksyllä 2008 palattuani Wienistä Suomeen. Olin päättänyt Erasmus vaihto-opiskelijana ollessani, että tästä oopperasta tulisi opinnäytetyöni. Hauskaa on se, että kun ensimmäisen kerran näin kyseisen teoksen en ymmärtänyt tekstistä juuri mitään. Silti koin musiikin ja koko esityksen hyvin voimakkaana ja itselleni sopivana.

Alusta alkaen oli selvää, että halusin teokselle ohjaajan. Ajatus Liisu Mikkosesta ohjaajaksi kypsyi Savonlinnan Teatterissa, jossa me molemmat olimme kiinnitettyinä näyttelijöinä syksyllä 2008. Olin tehnyt Mikkosen kanssa jo useita vuosia yhteistyötä erilaisissa musiikki- ja teatterikokoonpanoissa. Pianisti Irina Zahharenkovan mukaantulo ja aito kiinnostus musiikkiteatterin tekemiseen sekä Poulencin musiikkiin mahdollistivat tarkan musiikillisen toteuttamisen. Zahharenkova on toiminut säestäjänäni ja pianistinani syksystä 2008.

Saimme oopperan tekoa varten Alfred Kordelinin Savonlinnan säätiön apurahan maaliskuussa 2010, mikä sysäsi käyntiin opinnäytetyöni toden teolla. Harjoitusprosessi voidaan katsoa virallisesti alkaneeksi keväällä noin kaksi kuukautta ennen opinnäytetyökonserttiani. Sain Mikkoselta ensimmäiset suomennokset 22.3.2010. Seuraavat 19.4.2010 ja loput suomennokset 23.4.2010. Musiikin opiskelun olin kuitenkin jo aloittanut vuoden 2008 syksyllä kuuntelemalla ja katselemalla teoksesta olevia tallenteita internetistä. Pianisti Zahharenkovan kanssa aloitin musiikin opiskelun uuden tekstin kanssa maaliskuun lopussa. Ensimmäiset harjoitukset pianistin kanssa menivät niin, etten itse laulanut tahtiakaan, vaan Zahharenkova soitti niin laulun melodian kuin säestyksenkin yhtä aikaa nauhalle. Sen jälkeen opiskelin musiikin itsekseni Savonlinnassa.

Teosta ohjaajan kanssa analysoidessamme tulimme siihen tulokseen, että emme halua päähenkilöstä yöpuku päällä puhelimen johtoon hirttäytyvää naishahmoa, vaan jotain muuta. Mikkonen piti minua jännityksessä ohjauksellisista ratkaisuista ensimmäiseen tapaamiseen asti. Olin suomennosta lukiessani ja musiikkia opiskellessani piirtänyt oman kuvani naisesta. Siksi harjoitusprosessin alkaessa oli ilo huomata, kuinka nämä

kaksi näkemystä sulautuivat yhdeksi. Harjoitusprosessi oli hyvin nopea. Meillä ei ollut paljoa aikaa hakea tai hioa asioita. Jos produktiota pitäisi kuvailla yhdellä sanalla, käytäisin sanaa intensiivinen. Se kuvastaa parhaiten sitä, kuinka koko työryhmämme asiaan suhtautui. Jokainen meistä halusi muiden töiden ja kiireiden lisäksi tehdä tämän oopperan, motivoituneena ja täydestä sydäimestään. Tarkoituksenamme on tulevaisuudessa tehdä ooppera kokonaisuudessaan ilman lyhennyksiä.

3.2 Jotain teoksestamme

Meidän *Ihmisäänemme* on kohtalokas tarina mielen järkkymisestä ja yksinäisyydestä ympäröivässä yhteiskunnassamme. Teos kertoo naisesta, joka odottaa puhelua entiseltä rakastetultaan. Kun puhelu viimein tulee, nainen alkaa käydä läpi suhdettaan rakastettuunsa. Puhelun edetessä suhteen onnellisetkin hetket muuttuvat ahdistaviksi ja epätoivoisiksi. Nainen on lamaanutun ja epätoivoinen, raskaana sekä menettänyt lapsen isän. Hän hautoo itsemurhaa ja uhkailee, mutta päätyy lopuksi yllättävään ratkaisuun. Vasten alkuperäistä tekstiä, meidän naisemme ei lopuksi tapa itseään, vaan päättää antaa itselleen ja syntymättömälle lapselleen mahdollisuuden.

Irina Zahharenkova toimi soittamisen lisäksi myös opinnäytetyöni taiteellisena ohjaajana. Minusta Zahharenkova oli kyseiseen tehtävään oikea ratkaisu. Sain häneltä musikaalisesti korkeatasoisia neuvoja. Yhteistyömme oli luovaa ja toisiamme kunnioittavaa, kuten on aina ollut.

Päädyimme lyhennelmään, koska aikataulumme muuttui tulevan äitiysloman takia. Ohjaaja-suomentaja Mikkonen otti etenevän raskauteni nerokkaasti mukaan teokseen, eikä suurenevaa vatsaani yritetty millään tavalla peittää. Mielenterveysongelmat, joita alkuperäisen libretton mukaisella päähenkilöllä on, eivät kierrä raskaana oleviakaan.

3.3 Roolin rakentaminen

Ohjaaja Liisu Mikkonen on toiminut ja toimii itse myös näyttelijänä. Vaikka olimme tehneet useita vuosia yhteistyötä, minulla ei ollut henkilökohtaista kokemusta Mikkosesta ohjaajana. Odotin ensimmäistä näyttelijäntyöllistä harjoitusta innolla ja jännityksellä. Mikkonen osoittautui alusta alkaen hyväksi ohjaajaksi, joka tiesi mitä halusi. Hän oli

vaativa, mutta näyttelijää kunnioittava. Hedelmällinen kommunikointi säilyi, vaikka näkemyksemme hetkittäin erosivatkin.

Miten pääsin ”roolin ihon alle” ja kuinka opin rakastamaan esittämäni naista? Nimetön nainen tuntui läheiseltä alusta alkaen. Hän oli yksinäinen, maanisdepressiivinen, lihava ja hieman läsähtänyt henkilö. Näistä edellä mainituista piirteistä huolimatta kykenin samaistumaan naiseen helposti. Olin raskaudesta johtuen valtavan väsynyt, ja painoa minulle oli tullut toukokuuhun mennessä jo yli 10 lisäkiloa. Oli vapauttavaa, kun ei tarvinnut edes yrittää olla kaunis. Myös naisen tunneskaalat tavoittivat minut ja kykenin samaistumaan niihin. Oli helppoa hengittää hänen elämänsä, mennä hänen kurjuuteensa. Ristiriita kauniisti laulavasta, mutta sisältä turmeltuneesta ja depressiivisestä henkilöstä oli mielenkiintoinen ja kiehtova.

3.4 Harjoitusaikataulu

Tapasimme koko työryhmällä ensimmäisen kerran 11.5.2010 Kuopion Musiikkikeskuksessa. Ensimmäisen yhteisen harjoituksen tärkein teema oli osaltaan dramaturginen. Meidän oli saatava selville kuinka teksti toimisi musiikissa, ja mitä oopperasta otettaisiin mukaan opinnäytetyöhöni ja mitä ei. Tärkeää oli myös käydä koko ooppera pianistin kanssa läpi. Samalla ohjaaja kuuli harjoiteltavan materiaalin meidän esittäjien toimesta. Heti ensimmäisessä harjoituksessa koimme positiivisen yllätyksen, koska Tutkintosalin sijaan pääsimme osaksi aikaa harjoittelemaan varsinaiseen esiintymistilaan eli Kamarimusiikkisalisiin. Harjoituksen päätteeksi löimme lukkoon teoksen lopullisen muodon. Ensimmäinen harjoitus sekä videokuvattiin että äänitettiin. Kyseiset tallenteet mahdollistivat seuraavan harjoituksemme, joka oli helatorstaina Savonlinnassa ilman pianistia.

Koko prosessin kannalta merkittävimpänä päivänä pidän 13.5.2010 helatorstaita. Sen päivän aikana loimme ohjaaja Mikkosen kanssa teoksen ja näyttelijäntyön raamit, asemat ja suuren osan sisältöä. Oli onni, että meillä oli Mikkosen kanssa mahdollisuus harjoitella työpaikallani Savonlinnan Teatterissa koko päivä. Seuraavana päivänä 14.5.2010 harjoittelin kahdestaan Zahharenkovan kanssa Kuopiossa. Onneksemme saimme suhteellisen hyvin aikaa Kamarimusiikkisalissa ja pääsimme viemään teoksen muutaman kerran kokonaisuudessaan läpi toiminnan kanssa. Jälleen tallensin kyseisen harjoituksen videolle ja se toimikin hedelmällisenä apuna minulle seuraaviin harjoit-

tuksiin asti. Näin mitä lavalla tein ja mitä jätin tekemättä ja mitä seuraavan kerran teki-
sin toisin.

Tapasin ohjaaja Mikkosen seuraavan kerran Savonlinnassa maanantaina 17.5. ja tiis-
taina 18.5.2010. Vaikka jouduimme harjoittelemaan ilman pianistia, näistä harjoituksis-
ta oli minulle hyötyä. Saimme syvennettyä roolihenkilön ajatusmaailmaa ja toimintoja.
Pianisti Zahharenkovan ja ohjaaja Mikkosen kanssa tapasimme seuraavana päivänä
19.5. Kuopiossa. Harjoitus oli erittäin tärkeä. Silloin huomasimme, että teos oli jo hyväl-
lä mallilla ja valmis lyhennelmänä esitettäväksi. Tapasimme vielä 20.5.2010 torstaina
Mikkosen kanssa Savonlinnassa, mutta emme harjoitelleet enää. Katsoin kuitenkin
illalla vielä keskiviikon harjoituksen läpi ja tein niin sanottua ajatustyötä itsenäisesti.

Kiireellisestä aikataulusta huolimatta pystyin sisäistämään teoksen nopeasti, mutta sen
syvällinen juurtuminen minuun olisi kaivannut enemmän aikaa – puhumattakaan tilan-
teesta, että olisimme tehneet koko oopperan. Lyhennettynä teoksemme kesto oli alku-
peräisen 40 minuutin sijaan noin 25 minuuttia.

3.5 Uusi suomennos

Oli erittäin mielenkiintoista ja haastavaa päästä laulamaan uutta tekstiä. Minulle oli tär-
keää, että sain myös itse vaikuttaa tekstiin. Sain ehdottaa, jos jokin lause tai sana ei
tuntunut suuhuni sopivalta. Tämän tyyppisiä ongelmia ei kuitenkaan ollut paljon, koska
Mikkonen on itse myös laulaja. Suomenoksessa halusimme pääsääntöisesti edetä
tekstilähtöisesti, minkä vuoksi katsoimme jossain tapauksissa tekstin ohittavan kirjoite-
tun rytmin. Kyseiset ”suomennusongelmat” johtuivat luonnollisesti siitä, että ranskan ja
suomen kielet poikkeavat suuresti toisistaan. Olisin toivonut kokonaissuomennosta
hieman aikaisemmin. En millään pystynyt omaksumaan koko oopperaa muutamassa
viikossa.

Ohjaaja-suomentaja Mikkosen mukaan oli äärimmäisen mielenkiintoista ja palkitsevaa
sekä sopivan haasteellista suomentaa *Ihmisiäni*-oopperaa. Haastavinta hänen mieles-
tään käännytyksessä oli se, kuinka saada teksti laululliseksi, sopimaan musiikkiin ja
kuinka sitä olisi helpointa laulaa. Mikkosen mukaan se, että hän tiesi kenelle ja kenen
suhun tekstiä suomentaa, oli hänen työtään helpottava asia:

”Näin koko ajan silmiäni edessä kuinka Päivi tulisi tekstin tulkitsemaan. Sain ottaa huomioon hänen vahvuutensa ja sen hetkisen tilansa eli raskauden, koska sitä ei mielestäni ollut missään vaiheessa syytä peittää vaan käyttää hyödyksi.”

Mikkonen kertoo, että vain kehyskertomus on enää Cocteaun. Se, että nainen puhuu puhelimessa, on alkuperäistä. Tekstin sisältö on täysin uutta. Mikkosen mielestä näin asian kuuluukin mennä: *”Kääntäjän työ on aivan oma taiteenlajinsa, joka synnyttää uuden teoksen.”*

3.6 Haasteet työn edetessä

Prosessimme intensiivisestä luonteesta johtuen aikataulut osoittautuivat suurimmaksi haasteeksi. Ongelmien ratkaisemiseksi tarvittiin useita puhelinsoittoja ja organisointikykyä. Kolmen kiireisen ja eri kaupungeissa asuvan ihmisen aikataulujen yhteensovittaminen oli vaikeaa erityisesti, kun välillämme oli useita satoja kilometrejä. Minä asuin Savonlinnassa, ohjaaja Seinäjoella ja pianisti Kuopiossa.

Kamarimusiikkisali esiintymistilana asetti myös omat haasteensa. Salia oli vaikea saada enää keväällä varattua meille sopivana ajankohtana. Yllätyksekseni opinnäytetyön tekijöillä on vain rajallinen tuntimäärä harjoitusaikaa salissa. Juuri kun olimme saaneet aikataulut kaikille sopivaksi, tämä tuntimäärien rajoittaminen tuntui turhauttavalta. Mielestäni harjoituksiin annetut muutamat tunnintunnit eivät riitä oopperan harjoittamiseen. Näyttämötyö vaatii paljon aikaa varsinaisessa esiintymistilassa. Onneksi minulta oli käyttämättä B-kurssiin tarkoitettua harjoitusaikaa.

Onnekseni molemmat ammattilaiset, niin Mikkonen kuin Zahharenkova, lähtivät tekemään opinnäytetyötäni suurella sydämellä ja Alfred Kordelinin Savonlinnan säätiön apurahan avulla pystyin maksamaan osan kuluista sekä pientä korvausta Mikkoselle ohjauksesta. Apuraha on tarkoitus käyttää Mikkosen juokseviin kuluihin ja muihin kustannuksiin, joita teoksen toteutus jatkossa vaatii. Minulle oli myös tärkeää, että juuri Zahharenkova saa koulun maksaman korvauksen tekemästään taiteellisen ohjaajan työstä. Sen vuoksi Zahharenkovan valitseminen taiteelliseksi ohjaajaksi oli looginen ratkaisu.

3.7 Julisteet ja käsiohjelma

Julisteiden ja käsiohjelmien kuvat olivat piirretty käsin. Idea oli ohjaaja Liisu Mikkosen. Hän käytti oopperan partituurin surrealistista kansikuvaa (Liite 1) ideansa lähteenä ja piirsi mielestäni taitavasti teoksemme näköiset julisteet. Mikkonen kysyi minulta mitä asioita halusin julisteessa olevan. Sanoin, että siitä olisi löydettävä puhelin ja naisen kasvot, loppu olisi Mikkosen harkinnan varassa. Olin lopputulokseen enemmän kuin tyytyväinen. Mikkosen idea oli, että julisteet eivät olisi kaikki samanlaisia. Idea monesta eri julistekuvasta oli mielestäni hauska, yllättävä ja toimiva. Niinpä Musiikkikeskuksen jokaisesta kerroksesta löytyi erilainen juliste *Ihmisäänestä*. Valitettavasti näistä uniikkikappaleista ei ole enää tallessa kuin liitteenä 2 nähtävä juliste. Eräässä julisteen kuvassa naisella oli tupakka huulella. Itse inhoan tupakointia, mutta kuvassa se toimi mielenkiintoa herättävänä. Miksi oopperajulisteessa naisella on tupakka suussa tai miksi toisessa kuvassa naisen avoimesta suusta tulee sammakko? Olin tyytyväinen, että Mikkosella oli idea julisteista ja taito piirtää ne. Voin todeta, että itse en olisi keksinyt mitään parempaa tai niin hauskaa!

Käsiohjelman osalta (Liite 3) päädyin ratkaisuun, jossa jokaisesta ryhmäläisestä oli esittelyosio ja lyhyt selitys teoksesta. Kansikuvana toimi yksi Mikkosen piirroksista. Käsiohjelmaa painettiin noin 50 kappaletta ja muutama niistä jäi yli.

4 KONSERTTIPÄIVÄ

4.1 Kenraaliharjoitus

Konserttipäivän aamuna Liisu Mikkonen ja minä lähdimme Kuopioon kello 7. Kun poimimme matkalta kyytiin Irina Zahharenkovan, kuulimme, että hänellä oli aamulla vain tunti aikaa harjoitella kanssamme. Niinpä tyydyimme siihen, että kenraaliharjoituksemme oli kevyt läpimeno salissa kello 9. Ohjaaja oli tyytyväinen viimeiseen harjoitukseemme. Omasta mielestäni harjoitus sujui hyvin ja tuntui rennolta. Yksi syy saattoi olla se, että olin hyvin väsynyt, enkä siten jaksanut stressata turhaan.

Jouduimme harjoituksen jälkeen purkamaan lavastuksen pois, koska sali oli varattuna kello 10 - 12 tutkinnolle. Minun oli vain päätettävä, että ylimääräinen lavasteiden rouhaus ei tulisi häiritsemään keskittymistäni ensi esitykseen. Kello 10 - 12 valmistin itseäni meikkaamalla, pukeutumalla ja laulamalla. Pääsimme tekemään valot ja lavastamaan salin 11.50. Oli meidän onnemme, että edellinen tutkinto loppui oletettua aiemmin. Olimme informoineet lautakunnan jäseniä, että esitys alkaakin kymmenen minuuttia myöhemmin eli kello 12.10, ja siitä suunnitelmasta pidimme kiinni.

4.2 Ihmisääni-oopperan esitys

Esitys alkoi minun ja pianistin jo istuessa salissa. Yleisö pääsi hämäänsä saliin saatamme lavasteet valmiiksi. Muistan olleeni hieman jännittynyt, mutta samalla koin, että oli ihanaa päästä esiintymään ja esittämään työmme tulos. Syvä väsymys, jota koin voimakkaasti koko teoksen synnyn ajan keväällä, oli hetkellisesti tiessään. Ilokseni huomasin, että niin moni oli löytänyt tiensä kiireisenä toukokuun perjantapäivänä oopperaesitykseen. Arvioin salissa olleen noin 40 katsojaa. Kaikki se, mitä halusimme teoksessa olevan, onnistui ensiesityksessä hyvin. Joitain vivahteita kenraaliharjoituksen rennosta naisesta jäi kuitenkin tavoittamatta, mutta hyväksyin tilanteen.

Esittämälleni roolihahmolle sopi, että väsymys saa näkyä. Haastavinta lavalla oli se, että uskalsin antaa itseni vain olla. Huomasin esityksen alettua olevani hiestä märkänä,

sillä paksu huppari lämmitti valojen kanssa odotettua enemmän. Koin tavoittaneeni ”ihmisen äänen” esittämäni naisen sisällä.

Prosessin nopea työrytmi sopi minulle hyvin, enkä muutenkaan pidä liian valmiiksi hiotusta. Uskon, että asioita syntyy myös esitys hetkellä, kun pääsee kontaktiin yleisön kanssa. Huomasin kuitenkin, että ennen virallista tutkintoa olisi ollut hyvä järjestää yleisöharjoituksia. Esiintyjälle on hyödyksi harjoitella yleisökontaktia, minkä vuoksi teatterissäkin käytetään koeyleisöjä ennen varsinaista ensi-iltaa. Tällaiseen rytmiin hetkellisesti tottuneena oli haastavaa mennä niin vähillä harjoituksilla yleisön eteen. Silti uskoin esittämäni naiseen ja tarinaamme, ja se mielestäni riitti.

4.3 Valot, lavastus, tarpeisto ja puvustus

Ei ollut yllätys, että Kamarimusiikkisali ei toiminut optimaalisena teatteritilana. Niin me tekijät kuin lautakunnan jäsenet olisimme kaivanneet parempaa valotekniikkaa, vaikka tilassa olikin muutama valonheitin.

Lavastuksen haalimme sieltä täältä. Huoneen tunnun näyttämölle saimme aikaan sijoitettuumme Kamarimusiikkisalini kaksi flyygeliä tilaan perätysten niin, että niiden eteen tuli ns. pieni huone, jota myös valoilla kykenimme vähän rajaamaan. Näin aikaansaatu tila toimi oopperamme tapahtumapaikkana. Lavastus koostui yhdestä tuolista, pöydästä, tyhjiä limpparipulloista, useista käytetyistä pizzalaatikoista ja matosta.

Tarpeistona minulla oli puhelin, pillerirasia pillereineen, lehti, huulipuna, vaatteita lattialla, koruja, aurinkolasit ja ase. Puvustuksena olivat rikkiäiset collegehousut, liian tiukka paita ja huppari sekä koruja. Kasvavaa vatsaani emme peitelleet.

Prosessin aikana huomasin, miten tärkeäksi työkaluksi videotallenteet harjoituksista meidän työllemme osoittautuivat. Olen koko ammattiopiskelujeni ajan äänittänyt omaa lauluani myöhempiä tarkastelua ja kuuntelua ajatellen, mutta tämän teoksen onnistumisen mahdollisti nimenomaan videokamera. Kun ohjaajalla ja minulla oli käytettävissämme vain niin rajallinen määrä yhteistä aikaa, jouduin turvautumaan videolla näkemiini asioihin. Videokameran käyttö kaikkineen on mielestäni erittäin viisasta ja suotavaa. Se paljastaa, asioita mitä itse näytellessään ei tulisi ajatelleeksi.

4.4 Arviointi ja palaute

Saimme teoksestamme valtavan hyvän palautteen. Ohjausta ja uutta suomennosta keuhuttiin. Lautakunta piti teostamme innovatiivisena, monipuolisena ja kekseliäänä. Yksi lautakunnan jäsenistä sanoi, ettei uskonut oopperan voivan olla tällaista: jokaisesta sanastani sai selvää! Kyseinen kommentti lämmitti kovasti mieltäni. Lautakunnan jäsenet lupasivat tulla katsomaan oopperan uudelleen, kun tulemme esittämään sen täydessä pituudessaan Kuopiossa. Hienoa oli myös se, että teos herätti mielenkiintoa tulevaisuutta silmälläpitäen. Saimme lautakunnalta täyden tuen ja ideoita mihin esitystä kannattaisi edelleen markkinoida. Ooppera herätti ajatuksia lautakunnassa ajankohtaisuudellaan ja kantaaottavuudellaan: Oliko puhelimen toisessa päässä ketään? Vai kuvitteliko nainen vain puhuvansa jollekin, yksi lautakunnan jäsenistä mietti ääneen. Toisen lautakunnan jäsenistä taas huomautti, ettei hän ollut tyytyväinen teoksen julisteen ja käsiohjelmien ulkoasuun. Hänen mukaansa niiden kotikutoisuus näkyi liiaksi ja jatkoa ajatellen olisi hyvä nostaa niiden taso esityksen kanssa samalle tasolle.

Yleisöltä sain monenlaista palautetta. Läsnaoloani teoksessa keuhuttiin. Osa katsojista, jotka eivät tienneet tai ehtineet lukea käsiohjelmaa, eivät täysin olleet ymmärtäneet oopperan jujua. Oli mielenkiintoista kuulla monenlaisia mielipiteitä, koska tarkoituksemmekin oli haastaa yleisö uuden sovituksen kanssa ja herättää monenlaisia ajatuksia. Eräältä naiselta kuulin, kuinka voimakkaan reaktion jo esityksen alku oli hänelle aiheuttanut. Hän kuvaili esittämäni naista pelottavaksi ilmestykseksi.

Laulajan on oltava aina äänensä kanssa vapaa, jotta voi laulaa koko ajan luonnollisesti ja käyttäen ”*puheen luonnollista intonaatiota*”. Tämän vuoksi olikin erityisen mukavaa kuulla, että tekniikkani toimii ylhäältä alas tekstin pysyessä selkeänä. Olen laulajana sitä mieltä, että vaikka laulettaisiin ”kolmeviiivaisia” täytyy tekniikan toimia ja äänen sekä tekstin kuulua – tekosyitä ei ole.

5 LOPUKSI

Olen erittäin tyytyväinen, että tavoitteet, joita työryhmällämme ja itselläni *Ihmisiäni*-opperasta oli, toteutuivat. Lopputulosta miettiessäni voin sanoa, että haluni haastaa itseni tämän monipuolisen ja vaativan musiikin sekä uuden suomennoksen kanssa laulajana onnistuivat niin näyttelijäntyöllisesti kuin äänellisestikin. Meidän tavoitteenamme oli tehdä ooppera, joka sopisi teatterin lavalle. Mielestäni onnistuimme siinä hyvin. Oli ilo huomatta, että myös tutkintolautakunta oli kansamme samaa mieltä. Tämän lyhennetyin säveldraaman tavoitteena oli myös herättää kysymyksiä niin nuorien kuin aikuistenkin pahoinvoinnista ja pohtia syitä siihen. Palautteen puolesta nämäkin tavoitteet täyttyivät.

Olin onnekas saadessani työhöni ohjaajaksi Liisu Mikkosen ja pianistiksi Irina Zahharenkovan. Heidän kanssaan työn tekeminen oli ammattimaista heti alusta alkaen. Työskentelyn oli oltava tehokasta ja ne vähät harjoitukset, joita meillä oli, käytettiin tehokkaasti hyödyksi. Mikkosen tapa ohjata minua on jäänyt päällimmäisenä prosessista mieleeni. Se oli hedelmällistä ja ymmärsimme helposti toisiamme. Mikkosen työpanos *Ihmisiäneen* oli merkittävä. Ilman hänen monipuolista eri teatteriosia-alueiden hallintaansa opinnäytetyöni tekeminen näin nopeassa aikataulussa olisi ollut vaikeaa. Ohjaamisen lisäksi Mikkonen suomensi *Ihmisiänen*, piirsi julisteissamme käytetyt kuvat ja kuvasi niin harjoituksia kuin lopullisen esityksenkin videokameralla. Pianisti Zahharenkovan ammattitaito oli kultaakin kalliimpaa tarttuessani Poulencin rytmillisiin ja musiikillisiin koukeroihin. Teos oli osittaisen atonaalisuuden vuoksi aluksi hankalaa hahmottaa. Myös Poulencin rytmikka aiheutti minulle kovasti työtä.

Sanotaan, että ”pakko on luovuuden lähde”, ja tämä sanonta meidänkin prosessissamme toteutui. Silti koen, että aikaa oli liian vähän teoksen syvällisempään toteuttamiseen. Myös harjoitusaikaa olisi saanut olla enemmän varsinaisessa esiintymistilassa. Ajan vähyyks näkyi myös siinä, että olisin voinut kiinnittää enemmän huomiota esityksen markkinointiin. Muistan ajatelleeni silloin, että tulen panostamaan markkinointiin enemmän, kun teos esitetään kokonaisuudessaan.

Projektimme oli mielenkiintoinen antaen meille tekijöille paljon. Positiivinen kokemus tästä lyhennelmästä jätti työryhmälle niin onnistuneen kokemuksen, että haluamme

toteuttaa Ihmisäänen kokonaisena versiona. Yksi tavoitteistamme on jatkossa hakea lisää apurahaa, jotta voisimme toteuttaa kokonaisen oopperan valoineen, lavasteineen ja muine tarvittavine elementteineen. Tarkoituksenamme on myös saada tällä työryhmällä myytyä teos esimerkiksi eri kaupunkien teattereihin vierailuesitykseksi.

Olen oppinut oltuani kaksi vuotta töissä ammattiteatterissa paljon lavatyöskentelystä niin musikaaleissa kuin puhenäytelmissäkin; laulamisen on aina oltava luonnollista ja äänenkäytön ja ilmaisun tilanteeseen sopivaa. Uskon ja tiedän, että *Ihmisäänellä* on tulevaisuuttani ajatellen suuri merkitys minulle niin laulajana kuin laulunopettajanakin. Sain valmiuksia toimia nopeassa aikataulussa ja hyvän kokemuksen yksilöohjauksesta sekä opin monipuolista musiikin hallintaa.

LÄHTEET

Julkaisut

- Bacon, Henry 1995. *Oopperan historia*. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.
- Batta, Andreas 2001. *Ooppera (Säveltäjät- teokset- esittäjät)*. Suomenkielinen laitos: Könnemann Verlagsgesellschaft mbH.
- Galéa, Antoine & Åstrand, Hans 1978: Poulenc. *Otavan iso musiikkitietosanakirja 4*. Toim. Erkki Ala-Könni et. al. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset, 627–628.
- Lazarus, John 2002. *Oopperan käsikirja*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Osborne, Charles 1984. *Ooppera*. Jyväskylä: Gummerus Oy:n kirjapaino. (suom. Hannu-Ilari Lampila)
- Virtamo, Keijo 1997. *Otavan Musiikkitieto A/Ö*. Keuruu: Otavan Kirjapaino.

Nuottijulkaisut

- Poulenc, Francis 1958: *La voix humaine*. Editions Ricordi. R1614. Paris.

Tiedonanto

- Mikkonen, Liisu 20.1.2011 [Keskustelu]

LIITTEET

- Liite 1: Partituurin kansikuva
- Liite 2: Juliste
- Liite 3: Käsiohjelma

Francis Poulenc

IHMISÄÄNI

PÄIVI NISKASEN

TAITEELLINEN OPINNÄYTETYÖ
KUOPION MUSIIKKIKESKUKSEN
KAMARIMUSIIKKISALISSA
21.5.2010 KELLO 12

PIANO/MUSIIKILLINEN OHJAUS: IRINA ZAHHARENKOVA

OHJAUS: LIISU MIKKONEN

www.savonia.fi

